

Мицак Р.М.

*здобувач кафедри права та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»*

АДАПТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Вступ. У сучасних умовах традиційні підходи до формування та реалізації правової політики виявляються недостатніми для забезпечення легітимного, ефективного й динамічного врегулювання суспільних відносин. Стає очевидною необхідність переосмислення ролі правової політики держави не лише як сукупності нормативних актів і державних рішень, а як адаптивної платформи, яка здатна реагувати на швидкоплинні зміни соціального середовища та забезпечувати правову сталість у мінливому контексті.

Проблема полягає у визначенні меж і механізмів адаптації правової політики до нових суспільних реалій, а також у переосмисленні її функціонального призначення в умовах постіндустріального, постконфліктного та цифровізованого суспільства. Постає потреба в концептуальному оновленні правової політики як міждисциплінарного інструмента публічної взаємодії, заснованого на принципах відкритості, превентивності та соціальної легітимності. Розв'язання цієї проблеми є критично важливим для формування ефективної, інклюзивної та стійкої моделі державного управління в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій. У науковому дискурсі акцентується на тому, що правова політика повинна виходити за межі нормативного впливу та бути інструментом гнучкого реагування на соціальні запити. Досліджуються механізми участі громадян у правотворчості, децентралізація нормотворчого процесу, розвиток правової освіти та комунікаційні технології як фактори формування нової якості правової політики. Разом із тим, у науковому

середовищі вказується на недостатню розробленість системної концепції адаптивної правової політики, а також на фрагментарність підходів до аналізу її взаємозв'язку з процесами соціальної трансформації.

Вказані обставини зумовлюють потребу в подальшому концептуальному осмисленні адаптивного потенціалу правової політики, її нових функцій та напрямів модернізації у контексті суспільних викликів. Саме це обґрунтовує актуальність обраного наукового напрямку й визначає місце даного дослідження у сучасному правознавчому полі.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні правова політика дедалі більше піддається впливу глибоких і багатовекторних соціальних змін, що детермінують її переосмислення не лише як інструмента нормативного регулювання, а як динамічної системи відповідей на запити суспільства. Ці зміни виступають не лише фоном для правотворчих процесів, а стають визначальними у трансформації функціонального профілю держави, її стратегічних пріоритетів і ціннісної орієнтації. Водночас правова політика перестає бути виключно державноцентристською практикою, набуваючи характеру відкритого процесу, до якого дедалі частіше долучається громадянське суспільство, експертне середовище, наукові інституції.

Варто зазначити, що соціальні трансформації можна типологізувати за різними ознаками. Демографічні зміни, зокрема старіння населення, зростання внутрішньої та зовнішньої міграції, урбанізація та зменшення чисельності працездатного населення створюють нові

виклики для державної соціальної політики, системи охорони здоров'я, пенсійного забезпечення, зайнятості. Культурні зміни, серед яких посилення плюралізму, зміна традиційних цінностей, зростання запиту на інклюзію та гендерну рівність, впливають на зміст правової політики у сфері прав людини, свободи слова, релігії, приватного життя [3, с. 11-17]. Технологічні інновації (цифровізація, штучний інтелект, блокчейн) вимагають формування нових правових регуляторів у сфері персональних даних, інформаційної безпеки, електронного врядування, інтелектуальної власності. Окремим виміром є конфліктні зміни війна, внутрішні соціальні розломи, екологічні та гуманітарні кризи, що впливають на правову політику в аспектах мобілізації, відновлення, реінтеграції, забезпечення соціальної єдності [11].

Війна в Україні стала каталізатором переосмислення базових функцій держави, спричинила нормативну мобілізацію та переформування правової політики відповідно до викликів воєнного часу. З одного боку, це посилення правових режимів надзвичайного стану, формування законодавчого поля для військової та гуманітарної допомоги, нормативне забезпечення статусів внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, учасників бойових дій. З іншого боку необхідність оновлення функції соціального захисту, освіти, охорони здоров'я та правосуддя в умовах трансформованого соціального ландшафту [4, с. 184-202].

Так, цифровізація, у свою чергу, змінює не лише форми правозастосування, а й саму філософію правової політики. Розвиток електронних сервісів, відкритих даних, цифрових ідентичностей, автоматизованих рішень на основі штучного інтелекту вимагає формування нової нормативної архітектури, орієнтованої на технологічну нейтральність, захист прав особи, запобігання цифровому нерівності. У цьому контексті правова політика має не лише регулювати нові технології, а й забезпечувати етичний контроль, соціальну адаптацію та інклюзію у цифровому середовищі [10, с. 137-153].

Слід відмітити, що соціальний запит на європейські стандарти правової держави вимагає послідовної та прозорої трансформації правової політики у напрямку наближення до загальнолюдських правових цінностей.

Також варто звернути увагу на той факт, що реакція правової системи на нові суспільні запити, як показує аналіз, не завжди є синхронною або достатньо послідовною. Правова політика часто запізнюється або фрагментарно реагує на виклики, що спричиняє її нестабільність, нормативну перевантаженість і зниження рівня довіри до держави. Крім того, спостерігається загроза нормативного популізму ухвалення декларативних рішень без реального механізму реалізації, що посилює розрив між формальним правом і фактичним правопорядком [5, с. 39].

У зв'язку з цим трансформація правової політики має відбуватися як цілісний процес, що передбачає аналіз соціальних змін, передбачення їх правових наслідків, інституційну гнучкість та постійний діалог між державою, експертним середовищем і громадянами. Такий підхід дозволить не лише стабілізувати правову систему, а й перетворити її на інструмент сталого соціального розвитку [8, с. 129-142]. Сучасна правова політика, адаптуючись до викликів постіндустріального суспільства, поступово змінює парадигмальні засади, на яких ґрунтується її функціонування.

Варто відзначити, що однією з ключових тенденцій є відхід від суто репресивного, карального підходу на користь сервісної та партнерської моделі взаємодії держави й суспільства. Такий зсув відображає еволюцію розуміння природи державної влади як інструмента не лише забезпечення публічного порядку, а передусім надання публічних благ, задоволення потреб людини як адресата і суб'єкта права. У цьому контексті правова політика все частіше орієнтується на моделі відкритого врядування, деліберативної демократії та партнерської відповідальності, в яких громадяни виступають не об'єктами,

а активними учасниками правових процесів [9, с. 173-184].

Ще однією ознакою трансформації правової політики є її нормативна адаптивність, яка виражається у зміцненні превентивного підходу, розвитку механізмів раннього реагування на соціальні ризики, гнучкості правових норм відповідно до динаміки середовища. Застосування принципів нормативної мінімізації, ризикорієнтованого регулювання та регуляторних «пісочниць» (регуляторних експериментів) дозволяє уникати надмірного правового детермінізму і водночас підтримувати правову визначеність [13, с. 32-46]. Водночас в українському контексті спостерігається дефіцит системних механізмів нормативної адаптації: законодавство часто не встигає за швидкими соціальними змінами або надто декларативне, що породжує правовий формалізм і знижує рівень його ефективності.

Участь громадянського суспільства у формуванні й реалізації правової політики стає фундаментальним чинником її легітимності та ефективності. Залучення громадян до нормотворчих процесів, формування правових стратегій і контролю за їх реалізацією не лише посилює демократичний характер правової системи, а й сприяє її стійкості. Практика консультацій, електронної демократії, громадських експертиз і петицій, що активно розвивається у країнах Європейського Союзу, свідчить про здатність таких механізмів підвищувати якість правових рішень [7]. Водночас в Україні досі існує розрив між формальними механізмами участі та реальним впливом громадськості на зміст правової політики, що зумовлено інституційною слабкістю, відсутністю сталої культури публічного діалогу, а також нерівністю доступу до правотворчості на місцевому рівні.

Також, важливим фактором є поява і закріплення децентралізації, що стала інституційним трендом. Децентралізація також змінює ландшафт правової політики, зокрема шляхом делегування повноважень на рівень територіальних громад. Це відкриває нові

можливості для адаптації нормативного регулювання до місцевих потреб, однак вимагає підвищення правової спроможності органів місцевого самоврядування, розбудови механізмів горизонтальної відповідальності та посилення механізмів правової просвіти населення. Недостатній рівень правової культури, брак фахових кадрів та слабка координація між центром і місцевим рівнем залишаються викликами для ефективної реалізації децентралізованої правової політики [12, с. 139-151].

Таким чином, трансформація правової політики у відповідь на соціальні зміни не обмежується зміною змісту правових норм, а охоплює глибоку зміну функціональної логіки, інституційного дизайну й комунікативної взаємодії між державою, суспільством і правом. У центрі цієї трансформації має перебувати людина як активний носій прав, що потребує не лише формального захисту, а реального партнерства з державою у формуванні та реалізації нормативного порядку [6, с. 67-73].

Також варто зазначити, що розшарування суспільства за ціннісними, регіональними, економічними, політичними критеріями призводить до зниження довіри до інститутів влади, деформації правосвідомості, а отже, і до ускладнення процесу впровадження загальнообов'язкових правових рішень. У такому контексті класичні моделі правової політики, засновані на нормативній єдності та централізованому регулюванні, виявляються недостатніми для забезпечення належного рівня сприйняття й ефективності правових нововведень.

Одним із наслідків соціальної фрагментації стає поширення правового популізму та тенденції ухвалення правових рішень, що ґрунтуються на емоційних, а не раціональних підходах, часто без належного емпіричного або експертного підґрунтя. Така практика, яка інколи реалізується під тиском суспільних запитів або в контексті короткотермінової політичної доцільності, веде до епізодич-

ного нормотворення, порушення системності та передбачуваності правового регулювання [2, с. 29-35]. Науковці справедливо звертають увагу на те, що правова політика, яка позбавлена стабільної логіки, не лише втрачає легітимність, але й підриває правову культуру, закріплюючи у громадян утилітарне ставлення до правових норм.

У відповідь на ці виклики постає необхідність переходу до інклюзивної та комунікативної моделі правової політики, яка не просто враховує соціальну складність суспільства, а й прагне перетворити різноманітність на джерело правового консенсусу. Йдеться про інституціоналізацію широких форматів суспільного діалогу, використання механізмів медіації та соціального партнерства, деліберативних процедур у нормотворенні. Такий підхід дозволяє посилити якість нормативних актів, забезпечити їх реальну прийнятність для різних соціальних груп, а отже сприяти підвищенню рівня правової інтеграції.

У цьому контексті актуальним є і питання комунікативної спроможності держави та її здатності не лише ухвалювати правові рішення, а й ефективно пояснювати їх суспільству, формувати довіру через прозорість, зворотний зв'язок, доступ до інформації. Правова політика, що враховує комунікативний аспект, здатна не лише регулювати, а й об'єднувати, слугуючи інструментом подолання соціальних розривів. На наш погляд, саме в цьому напрямі слід шукати подальшу еволюцію сучасної

української правової політики в умовах глибоких соціальних зрушень [1, с. 72-87].

Висновки. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, слід констатувати, що трансформація правової політики є неминучою відповіддю на глибокі соціальні зрушення, які відбуваються у сучасному суспільстві під впливом глобалізаційних, технологічних, конфліктних та ціннісно-культурних процесів.

Теоретично трансформація правової політики означає перехід від інституційної замкненості до функціональної інтеграції права з іншими соціальними системами, що вимагає нового бачення правової норми як результату соціального діалогу, а не лише юридичної інженерії. У цьому контексті особливої ваги набувають превентивність, міждисциплінарність і нормативна рефлексія як основа сучасного правотворення.

Національна модель правової політики України потребує концептуального оновлення. Доцільно впроваджувати механізми участі громадян у прийнятті нормативних рішень, розвивати аналітичну базу впливу законодавства на соціальні процеси, а також підвищувати інституційну спроможність до стратегічного правового прогнозування. У цьому процесі особливо важливо зберігати баланс між міжнародними тенденціями та національною правовою ідентичністю, забезпечуючи цим сталість, ефективність і довіру до правової системи.

Анотація

Метою даної наукової статті є комплексне дослідження трансформацій правової політики держави як відповіді на глибокі соціальні зміни, що відбуваються в умовах сучасної кризи довіри, війни, глобалізації, цифровізації та посилення соціальної фрагментації. У центрі аналітичного розгляду перебуває необхідність переосмислення ролі правової політики не лише як нормативно-регулюючого інструмента, а як динамічного механізму комунікації між державою та суспільством, що здатен оперативно адаптуватися до нових викликів, зберігаючи при цьому демократичні засади, правову легітимність і соціальну стабільність. Стаття має на меті виявити закономірності й напрями еволюції правової політики, визначити її адаптивні механізми, а також сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо модернізації української моделі правової політики відповідно до міжнародних стандартів і актуального соціального контексту. У результаті проведеного дослідження з'ясовано, що трансформація правової

політики держави є закономірною реакцією на глибокі соціальні зміни, які охоплюють демографічні зрушення, цифровізацію, культурні трансформації, конфлікти та інституційну нестабільність. Встановлено, що правова політика в умовах сучасності набуває нових ознак від жорстко нормативної до гнучкої, адаптивної та комунікативно зорієнтованої. Оновлена правова політика дедалі більше спирається на ціннісну узгодженість, участь громадян, превентивність і міждисциплінарність. Також доведено, що в умовах соціальної фрагментації зростає потреба в інклюзивних підходах, які враховують різноманітність запитів суспільства. Здійснений аналіз показав, що правовий популізм, розірваність між нормотворенням і суспільними очікуваннями, а також дефіцит довіри до правових інституцій є основними викликами трансформації правової політики. На основі міжнародного досвіду запропоновано підходи до формування адаптивної, стійкої та легітимної правової політики, спроможної ефективно відповідати на динаміку соціальних процесів. Наукова новизна дослідження полягає у концептуалізації трансформації правової політики як системної відповіді держави на комплексні соціальні зміни, що відбуваються в умовах глобалізації, цифрової революції, збройних конфліктів та зростання суспільного плюралізму. У межах дослідження обґрунтовано, що сучасна правова політика перестає бути виключно нормативно-інструментальним механізмом і натомість постає як динамічна, адаптивна і міждисциплінарна система, зорієнтована на діалог із суспільством. Уперше в українській правовій науці здійснено спробу осмислення правової політики крізь призму її взаємозв'язку із соціальною фрагментацією, цифровізацією, змінами інституційної довіри, а також роллю громадянської участі. Запропоновано авторське бачення інклюзивної, сервісно-комунікативної та легітимізуючої моделі сучасної правової політики як необхідної передумови функціональної модернізації демократичної держави.

Ключові слова: правова політика, нормативна гнучкість, правова модернізація, громадська участь, демократизація, правотворчість, децентралізація.

Mytsak R.M. Adaptive potential of legal policy under conditions of social transformations

Summary

The purpose of this scientific article is to comprehensively examine the transformation of the state's legal policy as a response to deep social changes occurring amid a modern crisis of trust, war, globalization, digitalization, and increasing social fragmentation. The core of the analysis focuses on the need to rethink legal policy not merely as a normative-regulatory tool, but as a dynamic mechanism of communication between the state and society—one capable of adapting promptly to new challenges while preserving democratic foundations, legal legitimacy, and social stability. The article aims to identify patterns and directions in the evolution of legal policy, to determine its adaptive mechanisms, and to formulate scientifically grounded proposals for modernizing the Ukrainian model of legal policy in line with international standards and the current social context. The conducted study has shown that the transformation of legal policy is a natural response of the state to profound social changes, including demographic shifts, digitalization, cultural transformations, conflicts, and institutional instability. It has been established that modern legal policy is undergoing a shift—from rigid normativity to a flexible, adaptive, and communication-oriented paradigm. The renewed legal policy increasingly relies on value coherence, citizen participation, preventive approaches, and interdisciplinary integration. The study also demonstrates that, under conditions of social fragmentation, there is a growing need for inclusive approaches that accommodate diverse societal demands. The analysis reveals that legal populism, the disconnect between norm-making and societal expectations, and the deficit of trust in legal institutions represent key challenges to legal policy transformation. Drawing on international experience, the article proposes approaches

to forming adaptive, resilient, and legitimate legal policy capable of responding effectively to the dynamics of social processes. The scientific novelty of the research lies in the conceptualization of legal policy transformation as a systemic response by the state to complex social changes driven by globalization, digital revolution, armed conflicts, and the rise of societal pluralism. The study substantiates that modern legal policy is no longer limited to normative-instrumental mechanisms but is emerging as a dynamic, adaptive, and interdisciplinary system focused on societal dialogue. For the first time in Ukrainian legal science, legal policy is analyzed through the prism of its interrelation with social fragmentation, digitalization, institutional trust shifts, and civic engagement. The article presents an original vision of an inclusive, service-oriented, and legitimizing model of contemporary legal policy as a necessary precondition for functional modernization of the democratic state.

Key words: legal policy, normative flexibility, legal modernization, public participation, democratization, law-making, decentralization.

Список використаних джерел:

1. Андрусишин Б. І. Правова політика в системі конституційного ладу України. Київ : ВЦ «Академія», 2021. 140 с.
2. Сенчук С. І. Правова політика в умовах соціальних змін: сучасні виклики. *Юридичний вісник України*. 2023. № 4. С. 29–35.
3. Тищенко О. В. Соціальні трансформації і право: пошук нормативної відповідності. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2022. № 2(55). С. 11–17.
4. Цвік М. В. Правова система України: проблеми трансформації та розвитку. Львів : Світ, 2020. 234 с.
5. Шевченко А. Ю. Демократизація правотворчості в умовах цифрової трансформації державного управління. *Право України*. 2022. № 9. С. 37–45.
6. Яковлев В. О. Принципи нормативної адаптивності в сучасній правовій політиці. *Вісник Академії правових наук України*. 2023. № 1. С. 67–73.
7. European Commission. Better Regulation Guidelines. 2021. URL: <https://ec.europa.eu>
8. Fukuyama F. Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy. New York : Farrar, Straus and Giroux, 2014. 256 p.
9. Habermas J. Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy. Cambridge, MA : MIT Press, 1996. 210 p.
10. Kostakis V., Bauwens M. Network Society and Future Scenarios for a Collaborative Economy. London : Palgrave Macmillan, 2014. 165 p.
11. OECD. Regulatory Policy Outlook 2021. Paris : OECD Publishing. DOI: 10.1787/2c9f62cf-en.
12. Rawls J. Political Liberalism. New York : Columbia University Press, 2005. 305 p.
13. United Nations Development Programme (UNDP). Adaptive Law-Making for Resilient Societies. 2022. 75 p.